

In de trektijd kunnen in ons land grote aantallen van die noordelijke broedvogels — veel meer dan er bij ons broeden — gezien worden. Ze komen dan op allerlei plekken in de buurt van water voor. Net als de meeste andere weidevogels — zie ook het artikel over de grutto — is de watersnip alleen in de broedtijd een echte weidevogel. Dat geldt dan eigenlijk nog alleen maar in Nederland; in Scandinavië broeden ze in allerlei moerassen, vennen en oeverzones van meren en rivieren.

Op trek kunnen we ze aantreffen langs slootkanten, aan oevers van meren en plassen, op drassige heidevelden, weilanden en akkers en op opspuiterreinen en vloeivelden. Soms zijn ze alleen, maar vaker in kleine groepjes en op geschikte plaatsen wel eens met honderden bij elkaar.

Het talrijkst zijn ze in het najaar. De herfsttrek begint al in juli op gang te komen en gaat door tot in december. Het hoogtepunt valt in de maanden september en oktober. 's Winters zijn nog kleine aantallen aanwezig, zolang het niet te hard vriest. De meeste trekken echter verder naar het westen (Groot-Brittannië, Ierland) of naar het zuiden (Frankrijk, Spanje, Portugal, Noord-Afrika) om daar de winter door te brengen. De wat minder opvallende voorjaarstrek — veel vogels overleven, oa. als gevolg van de jacht, het winterseizoen niet — speelt zich vooral af in maart en april, maar kan tot ver in mei doorgaan. Al met al kunnen watersnippen, ook op plekken waar ze niet broeden, bijna het hele jaar door waargenomen worden.

Meestal zie je ze pas als ze vlak voor je opvliegen. In een moerasachtig milieu zijn ze bijzonder goed gekamoeleerd en ze maken bijna altijd gebruik van dekking. Bij onraad houden ze zich zo lang mogelijk gedeisd; pas als het echt niet anders kan vliegen ze op om vervolgens zo snel mogelijk weer een beschutte plek op te zoeken. Zo kan een grote groep je volledig ongaan, tot je er midden in staat. Ineens klinkt overal het kenmerkende krasende roepje, en links en rechts vliegen de bruinige vogeltjes, iets groter dan een spreeuw, in zig-zagbeweging met razend-snelle vleugelslag weg. Dan moet je goed in de gaten houden waar ze landen om ze terug te kunnen vinden.

In de broedtijd willen watersnippen, net als veel andere weidevogels, nog wel eens op paaltjes of hekken plaatsnemen en met wat geduld en een goede kijker zijn ze goed te bewonderen. Het eerste wat daarbij opvalt is de verbazingwekkend lange snavel.

Die is meer dan twee keer zo lang als de breedte van de kop van snavelbasis tot ach-

Opnieuw een weidevogel, opnieuw dus ook een Friese specialiteit. De watersnip is dat in nog sterkere mate dan de grutto, die in de vorige Noorderbreedte belicht werd. Meer dan driekwart van de Nederlandse watersnippen broedt in Friesland. Internationaal gezien is de watersnip lang niet zo sterk van dit broedgebied afhankelijk als de grutto. Veel grotere aantallen broeden in Noord-Europa, vooral Zweden en Finland. Hoewel z'n afbeelding ons honderdje siert, is het dus geen typisch Nederlandse vogel.

DE WATERSNIP

Henk van den Brink

terhoofd. Verder zien we wat een mooie vogel het eigenlijk is, ondanks het gemis aan spektakulaire kleuren. Vooral de tekening van de bovenkant is fraai, waarbij de gele lengtestrepen over kop en rug een belangrijke bijdrage leveren. De onderkant is witachtig met donkere strepen op hals en flanken. De poten zijn vrij kort en groenachtig. Overigens leiden watersnippen ook in het broedseizoen in het algemeen een verborgen bestaan. Het nest is goed verstopt in een hoge (gras)pol, vaak langs de slootkant. Ze vallen nooit kraaien en andere belagers aan, zoals veel andere weidevogels doen: de kleine vogels zouden daarmee weinig indruk maken en bovendien zouden ze op die manier maar de aandacht op zich vestigen, terwijl in onopvallendheid juist hun kracht ligt.

Hemelgeit

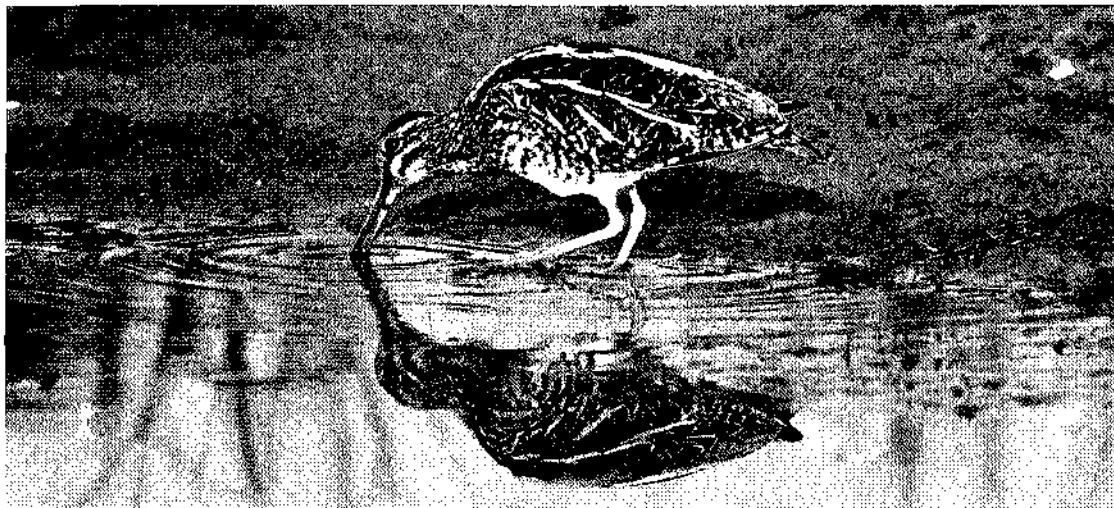
Des te opmerkelijker is het ruime scala aan opvallende baltsgedragingen dat watersnippen vertonen ten behoeve van paarvorming en gebiedsafbakening. Het meest karakteristiek is de baltsvlucht; op een hoogte van enkele tientallen meters vliegt de vogel rondjes. Regelmatig stijgt hij een eindje om zich vervolgens in glijvlucht te laten zakken. Tijdens die glijvlucht, waarbij de staart gespreid is en de vleugels iets opgeheven en achterwaarts gebogen worden, brengt hij een vreemd 'mekkerend' geluid voort. Aan het eind van de glijvlucht gaat de vogel weer

iets omhoog en vervolgt hij z'n rondje.

Aan deze baltsvlucht dankt de watersnip z'n volksnamen 'hemelgeit' en 'weerlam'. Over de totstandkoming van het geluid is meer dan een eeuw lang driftig gespekuleerd en pas in de loop van de twintigste eeuw heeft men de verklaring gevonden. Die houdt in dat de buitenste staartveren, die zo ver gespreid zijn dat ze bijna loodrecht op de lichaamsas staan, door de luchtstroom in trilling raken, gaan vibreren. Die veren zijn daar zelfs speciaal op ingericht. Het mekkeren wordt voornamelijk door de mannetjes beoefend en dient zowel voor het werven van een vrouwtje als voor het markeren van een territorium. De vrouwtjes schijnen ook wel te kunnen mekkeren, ze doen het alleen zelden.

De meeste kans om 'hemelgeiten' in actie te zien en te horen is in de ochtend- en avond-schemering. Het fanatiekst zijn ze bij enigszins zwoel weer met dreiging van regen of met lichte motregen; dan kunnen ze ook overdag flink te keer gaan. Ook 's nachts is het gemakkelijker wel eens te horen (verwarring kan ontstaan met echte lammetjes).

De watersnip heeft nog een ander balts-geluid, dat wel langs de normale weg geproduceerd wordt en dat klinkt als een soort ritmisch tikken. Het wordt vaak vanaf paal of hek voorgedragen, maar ook wel in vlucht, soms afwisselend met het mekkeren. Tenslotte is er een tweede type baltsvlucht, waarbij met stijfgehouden vleugels rare kan-

telingen en buitelingen gemaakt worden. Soms vliegt de vogel zelfs als een stuntpiloot een eindje op zijn kop. Zo kan men meerdere vogels achter elkaar aan zien jagen en hierbij doen ook vrouwtjes mee.

Echte veenliehebber

We vinden de watersnip als broedvogel lang niet in alle weidevogelgebieden. Het is een van de meest kritische soorten, die nogal specifieke eisen stelt aan z'n broedplaats. Daardoor is hij veel minder dan bijvoorbeeld de grutto in staat geweest zich aan te passen aan de veranderingen in de landbouw. Bouw en leefwijze maken zo'n aanpassing onmogelijk. Het is een echte veenliehebber, die door z'n manier van voedselzoeken bij uitstek aan natte of in elk geval vochtige plekken gebonden is. Hij heeft een weke bodem nodig om er met z'n zeer lange en buigzame snavel in te kunnen boren op zoek naar allerlei diertjes. Ontwatering is dan ook funest voor de vogel. Hij vindt z'n kostje vaak langs slootoevers, maar die mogen geen stelle taluds hebben; liefst moet het waterpeil niet ver onder maaiveld staan en moet er een duidelijke oeverzone met moerasvegetatie en wat slijk aanwezig zijn. Uit het voorgaande is al duidelijk geworden hoe belangrijk dekking is; er moeten dus plekken met een vrij dichte en hoge vegetatie zijn. Een aaneengesloten dichte zode is echter ook weer niet goed. Aan al deze eisen wordt

alleen voldaan op schrale (weinig bemeste) hooilanden en op extensief beweede percelen. Zolang er maar niet teveel vee op een perceel loopt, heeft de watersnip tegen beweiding geen bezwaar. De pollige structuur die dan ontstaat komt hem goed van pas en aan de slootkanten die door het vee worden ingetrapt ontstaan kale modderige plekken, ideaal om te foerageren. Te veel vee is echter weer niet goed, omdat dan een tamelijk egaal korte grasmat ontstaat waardoor het nest te open komt te liggen, terwijl bovendien de kans op vertrapping toeneemt.

Het moge duidelijk zijn dat de huidige gang van zaken in de landbouw een zo kieskeurige vogel weinig perspectief biedt. De watersnip gaat dan ook als broedvogel achteruit. Dat is al geruime tijd het geval. Thijsse spreekt er aan het begin van de eeuw al over, waarbij hij ontwatering als belangrijke oorzaak onderkent. Aardig is ook, dat Thijsse opmerkt hoe belangrijk de vorming van natuurreservaten voor de watersnip zal worden. Die woorden zijn inmiddels bewaarheid: een niet onaanzienlijk deel van de populatie is op weidevogelreservaten aangevoerd.

Achteruitgang

Ook in de drie noordelijke provincies gaat het niet goed met de watersnip. In het bolwerk Friesland komt de soort nog in vrijwel het gehele veengebied voor, in totaal gaat het

om duizenden broedparen. 'Vogels in Friesland' komt via een wel erg optimistische berekening voor de zestiger/begin zeventiger jaren op zo'n 8000; de 'Atlas van de Nederlandse broedvogels' is wat voorzichtiger en houdt het op 4000. Helaas zijn geen goede aantalsgegevens over achteruitgang voor de hele provincie beschikbaar; wel worden in 'Vogels in Friesland' tientallen voorbeelden opgesomd van plekken waar de stand teruggelopen is; als men de daarin genoemde getallen optelt komt men op een achteruitgang van 880 naar 70 paar.

In Groningen komt de soort vrijwel alleen voor in de beide laagveengebieden van enige omvang. Zuidelijk Westerkwartier en Go-recht. Rond 1980 bedroeg de stand zo'n 400 paar. Gegevens uit deelgebieden wijzen ook op achteruitgang. In Drente is de achteruitgang het best gedocumenteerd. In een door de Provinciale Planologische Dienst onderzocht gebied, dat 38 % van de oppervlakte van Drente besloeg, ging de watersnip tussen respectievelijk 1975/76 en 1978-1982 met meer dan 60 % achteruit. De soort komt hier voornamelijk in de noordwesthoek voor en in de stroomdalen (Drentse A, Reest). Het aantal broedparen rond 1980 werd op 5 à 600 geschat. ●